

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2024-03-06

Diarienummer N609-1070/24

Handläggare:

Amanda Andersson

E-post: amanda.2.andersson@grundskola.goteborg.se

Yttrande över motion om att skydda barn från att utbildningspersonal upprätthåller hedersbaserat tvång av religiösa symboler och klädesplagg

Förslag till beslut

I grundskolenämnden,

Grundskolenämnden avstyrker motionen från L om att skydda barn från att utbildningspersonal upprätthåller hedersbaserat tvång av religiösa symboler och klädesplagg och översänder förvaltningens tjänsteutlåtande, daterat 2024-03-06, som sitt yttrande till kommunstyrelsen.

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har bett grundskolenämnden yttra sig över en motion från ledamöter i Liberalerna om att skydda barn från att utbildningspersonal upprätthåller hedersbaserat tvång av religiösa symboler och klädesplagg.

Motionärerna vill att kommunfullmäktige ska ge förskole- och grundskolenämnden i uppdrag att kartlägga förekomsten av upprätthållandet av påtvingade religiösa kläder eller symboler på barn i verksamheten, utreda skärpningar och/eller kompletteringar i relevanta styrdokument, ge personal ett starkare stöd att stå emot krav från föräldrar att upprätthålla religiöst eller hederbaserat tvång samt att arbeta för att barn i förskola och lågstadium inte tvingas bära religiösa symboler eller klädesplagg.

Under 2023 har stadsrevisionen granskat stadens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck rörande barn och unga. Utifrån stadsrevisionens rekommendationer har grundskoleförvaltningen ett pågående arbete med att vidta åtgärder som kommer att redovisas för nämnden på sammanträdet den 18 juni 2024.

Utifrån befintliga styrande dokument och arbetssätt, planerade utbildningsinsatser samt arbetet med stadsrevisionens rekommendationer bedömer grundskoleförvaltningen att motionen bör avstyrkas.

Bedömning ur ekonomisk och ekologisk dimension

Förvaltningen har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån dessa dimensioner.

Bedömning ur social dimension

I Sverige är barnkonventionen lag. I artikel 2 i barnkonventionen framgår det att alla barn har samma rättigheter och att ingen får diskrimineras. I enlighet med artikel 19 ska alla barn skyddas mot alla former av våld. Alla barn har enligt barnkonventionen rätt till en uppväxt fri från förtryck och våld, rätt att utifrån ålder och mognad styra över sina livsval och rätt till ett privatliv. Artikel 13 och 14 slår fast barnets rätt till yttrandefrihet, tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

Bedömning av barnets bästa

Skolan har ett stort ansvar att förebygga och bemöta hedersrelaterat våld och förtryck med kunskap och aktiva insatser. Kunskap hos personal är en förutsättning för att upptäcka utsatthet hos eleverna och undervisa om problemet. Det är viktigt att personal är medveten om att det hedersrelaterade våldet och förtrycket kan se olika ut inom olika grupper och för olika personer. Strukturella maktordningar samverkar med varandra utifrån kön, etnicitet, sexualitet och socioekonomisk bakgrund. Skolan ska varken bidra till generalisering eller stigmatisering av exempelvis religiösa symboler eller klädesplagg¹.

Skulle det framkomma misstankar om att skolpersonal upprätthåller hedersrelaterat förtryck har förvaltningen som skolhuvudman en utredningsskyldighet enligt skollagen och även en arbetsrättslig utredningsskyldighet utifrån arbetsgivaransvaret. Det ligger i varje chefs ansvar att tydligt markera och vidta nödvändiga åtgärder i de fall personal inte agerar i enlighet med den värdegrund verksamheten vilar på och att därmed säkerställa och skydda elever från att personal upprätthåller hedersrelaterat våld och förtryck.

Samverkan

Information på facklig samverkansgrupp (FSG) den 13 maj 2024.

Bilagor

1. Motion av Axel Darvik (L) och Eva Flyborg (L) om att skydda barn från att utbildningspersonal upprätthåller hedersbaserat tvång av religiösa symboler och klädesplagg

¹ Skolverkets publikation (2021): Hedersrelaterat våld och förtryck – Skolans ansvar och möjligheter, <https://www.skolverket.se/publikationer?id=8504>

Ärendet

Kommunstyrelsen har översänt en motion av Axel Darvik (L) och Eva Flyborg (L) om att skydda barn från att utbildningspersonal upprätthåller hedersbaserat tvång av religiösa symboler och klädesplagg till grundskolenämnden för yttrande.

Remissvaret ska ha inkommit till stadsledningskontoret senast den 1 juni 2024.

Beskrivning av ärendet

Kommunstyrelsen har översänt en motion från ledamöter i Liberalerna om att skydda barn från att utbildningspersonal upprätthåller hedersbaserat tvång av religiösa symboler och klädesplagg. Motionärerna hänvisar till en undersökning i Göteborgs-Posten från år 2018 samt en nyligen publicerad rapport vid Örebro universitet som visar att hedersförtrycket fördubblats i Göteborg sedan 2018. De skriver i motionen att staden måste skydda både barn och personalen att stå emot hedersbaserat tvång under utbildningen. De hänvisar till att barnkonventionen skyddar barnens religionsfrihet från föräldrarnas tvång av religiösa kläder eller symboler och att barnkonventionens regler bör vara tillämpliga mot personal i kommunal verksamhet. Motionärerna föreslår att kommunfullmäktige ska besluta att:

1. Förskolenämnden och grundskolenämnden får i uppdrag att:
 - a. kartlägga förekomsten av upprätthållandet av påtvingade religiösa kläder eller symboler på barn i kommunens verksamhet
 - b. utreda skärpningar och/eller kompletteringar i relevanta styrdokument för att garantera att skolpersonal inte upprätthåller tvång av religiösa symboler på barn
 - c. personal i dessa verksamheter ges ett starkare stöd att stå emot krav från föräldrar att upprätthålla religiöst eller hederbaserat tvång t.ex. genom symboler på barnen under utbildningen
 - d. jobba för att barn i förskola och lågstadium inte tvingas bära religiösa symboler eller klädesplagg.
2. Socialnämnderna Centrum, Sydväst, Nordost och Hisingen får i uppdrag att jobba i dialog med föräldrarna till barn i förskolan och lågstadiet för att motverka att barn tvingas bära religiösa kläder eller symboler i skolan.

Skolans uppdrag

Skolans uppdrag innebär bland annat att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I läroplanernas inledande kapitel står det att skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därmed främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang.

Göteborgs Stads plan för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck 2020–2023

Målet i planen är att det hedersrelaterade våldet och förtrycket ska upphöra. Till det övergripande målet finns tre delmål med tillhörande aktiviteter som ska stödja måluppfyllelsen. Delmålen handlar om att det ska finnas ett främjande och förebyggande arbete, att individer som lever i hederskontext ska få stöd och skydd utifrån behov samt att yrkesverksamma som möter individer i hederskontext ska ha ett adekvat och fungerande stöd.

Kommunfullmäktige beslutade den 25 april 2024 att uppdra socialnämnd Centrum att ta fram en ny plan för Göteborgs stads arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck i dialog med övriga socialnämnder, utbildningsnämnder och stadsledningskontoret.

Stadsrevisionens granskning

Under 2023 har stadsrevisionen granskat stadens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck rörande barn och unga. Revisionens granskning har syftat till att bedöma om förskolenämnden, grundskolenämnden, utbildningsnämnden, socialnämnden Hisingen och socialnämnden Nordost bedriver ett ändamålsenligt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Stadsrevisionen har efter granskning lämnat ett antal rekommendationer till grundskolenämnden. Stadsrevisionen rekommenderar följande:

- Nämnden rekommenderas att säkerställa att personalen får kompetensutveckling i vad hedersrelaterat våld och förtryck innebär.
- Nämnden rekommenderas att säkerställa att det vidtas adekvata åtgärder om det framkommer att personal upprätthåller hedersnormer och inte främjar mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar.
- Nämnden rekommenderas att upprätta rutiner för hur personalen kan upptäcka och hur de ska agera vid misstanke om en elev är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck.
- Nämnden rekommenderas att följa upp och utvärdera arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Grundskolenämnden kommer att ta del av förvaltningens yttrande till stadsrevisionen på sammanträdet den 18 juni 2024.

Pågående arbete mot heder i grundskoleförvaltningen

Grundskoleförvaltningen har i uppdrag att stödja skolorna i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Elevhälsan har ett samarbete med resursteam heder. Resursteam heder är mobila team som är verksamma inom de fyra områdena Nordost, Centrum, Sydväst och Hisingen. Teamen ska stödja yrkesverksamma i ärenden som handlar om hedersrelaterat våld och förtryck. De ska även stödja utsatta och kunna möta upp dem på lämplig plats, exempelvis i skolan.

Alla som arbetar inom grundskoleförvaltningen ska vid misstanke eller kännedom om att ett barn far illa anmäla detta till socialtjänsten enligt 14 kap.1 § socialtjänstlagen (2001:453). Information till vårdnadshavare lämnas i samband med att anmälan görs men inte vid anmälningar om oro som rör våld, heder eller sexuella övergrepp.

Skolor påminns särskilt i samband med lov om att uppmärksamma elever som inte återvänder till skolan och om aktuellt genomföra en skolpliktsutredning. Vid behov görs

en orosanmälan till socialtjänsten. Förvaltningen har tagit fram en lathund för hur skolorna kan ansvarsfördela arbetet kopplat till skolplikt. Året om pågår ett systematiskt arbete med närvaroregistrering och skolpliktsbevakning.

Utifrån ett budgetuppdrag från grundskolenämnden från 2022 har förvaltningen tagit fram en pilotstudie som är inspirerad av Angeredsgymnasiet arbete. Syftet är undersöka möjligheten att anpassa Angeredsgymnasiets arbetssätt till grundskolan, för att stärka personalen och elevernas kompetens och förståelse för vad hedersrelaterat våld är och hur det kan ge sig uttryck. Piloten tar ett bredare grepp rörande sexualitet, samtycke, relationer och makt, kopplat till heder. Personal på skolan får en halvdags kompetensutveckling med hjälp av Kompetenscentrum främjande och förebyggande. Arbetsmodellen går ut på att en tvärprofessionell arbetsgrupp på skolan först får kompetensförstärkning i frågan för att sedan ha interaktiva lektioner med elever i årskurs 8 under en termin. Med tiden byts medlemmar ur arbetsgruppen ut, för att på så sätt sprida kompetensen bland personalen. Piloten omfattar tre skolor och har stöd från Kompetenscentrum främjande och förebyggande.

Förvaltningens bedömning

Grundskoleförvaltningen anser att motionen bör avstyrkas utifrån motiveringarna nedan.

- a) *Kartlägga förekomsten av upprätthållandet av påtvingade religiösa kläder eller symboler på barn i kommunens verksamhet.*

Skolans personal ska ha kännedom om risker och uppmärksamma varningssignaler kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck. Vid misstanke eller kännedom om att en elev far illa ska, enligt 14 kapitlet 1 § socialtjänstlagen, en orosanmälan göras till socialtjänsten. Skolan har i uppdrag att arbeta med att främja elevers förståelse om sina rättigheter, som till exempel rätten att bestämma över den egna kroppen, identitet och sexualitet, rätten att fritt välja sin partner och gränsdragningar och så vidare. Som en del i det främjande arbetet ska skolorna varje år upprätta en plan mot diskriminering och kränkande behandling (PDK), en del av det arbetet är att kartlägga elevernas trygghet på skolan. Det finns möjlighet att ställa frågor till elever, personal och vårdnadshavare kopplat till de sju diskrimineringsgrunderna och utifrån de eventuella mönster som framkommer går det sedan att arbeta vidare med frågorna på skolan.

Elever i årskurs 4 och 8 svarar årligen på enkäten Elevens hälsa i fokus. I enkäten ställs exempelvis frågorna "Är du utsatt för hedersrelaterat förtryck?" och "Känner du att du kan leva som den person du vill vara och känner dig som?". Resultatet från enkäten följs upp i ett elevhälsosamtal med skolsköterska. Vid misstanke eller kännedom om att en elev far illa görs en orosanmälan till socialtjänsten. Förvaltningen ser över möjligheten att redovisa resultatet på huvudmannanivå, dock är det enbart ett urval av frågor som karaktäriserats som mindre känsliga. Resultat på frågor som rör våld och heder kommer inte att ingå i det urvalet.

Förvaltningens bedömning är att det finns risker med att säkerställa elevers integritet kopplat till att genomföra sådan kartläggning som avses i motionen.

- b) *Utreda skärpningar och/eller kompletteringar i relevanta styrdokument för att garantera att skolpersonal inte upprätthåller tvång av religiösa symboler på barn.*

Förvaltningens bedömning är att personal i verksamheten förväntas agera på ett sätt som överensstämmer med den värdegrund verksamheten vilar på. Om det framkommer misstankar om att skolpersonal upprätthåller hedersrelaterat förtryck aktualiseras huvudmannens utredningsskyldighet enligt skollagen samt en arbetsrättslig utredningsskyldighet utifrån varje chefs arbetsgivaransvar.

- c) *Personal i dessa verksamheter ges ett starkare stöd att stå emot krav från föräldrar att upprätthålla religiöst eller hederbaserat tvång till exempel genom symboler på barnen under utbildningen.*

Det finns möjlighet för yrkesverksamma att få stöd i frågor om hedersrelaterat våld och förtryck från flera olika instanser. Utöver resursteam heder finns bland annat regionalt stödcentrum heder som är en samverkan mellan tio kommuner i Göteborgsregionen, Polismyndigheten och Västra Götalandsregionen som kan ge stöd, konkreta råd och vägledning i enskilda ärenden. Länsstyrelsen i Östergötland har ett nationellt uppdrag mot hedersförtryck. På Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck finns en nationell stödtelefon. Syftet är att ge stöd på generell nivå till yrkesverksamma samt personer som arbetar ideellt. Förvaltningen bedömer utifrån ovan att det finns omfattande stöd i dessa frågor. Utifrån revisionens granskning pågår ett arbete att se över kompetensutveckling till personal.

- d) *Jobba för att barn i förskola och lågstadium inte tvingas bära religiösa symboler eller klädesplagg.*

Religiösa symboler och klädesplagg är tillåtna i skolan och skolan ska inte bidra till generalisering eller stigmatisering av exempelvis religiösa symboler eller klädesplagg. Förvaltningens bedömning är att det i och med stadsrevisionens rekommendationer pågår ett arbete i förvaltningen gällande frågan. Förvaltningen undersöker att inför 2025 ta ett större grepp om frågan och skapa en sammanhållen utbildningsinsats med ett bredare perspektiv.

Protokollsutdrag skickas till

stadsledningskontoret@stadshuset.goteborg.se (diarienummer SLK-2024-00278)

Göteborgs Stad Grundskoleförvaltningen

Maria Andersson
Förvaltningsdirektör

Helena Sjöberg
Avdelningschef Styrning och ledning